

PETER SEEWALD

Papa emeritus Benedikt in papež Francišek

Zaslужni papež je komaj govoril, malo jedel, tožil zaradi utrujenosti. Sploh ni mogel ničesar delati, šepetal je; a res ni bilo več posebnega dela. Tajnik Gänswein je do 28. februarja 2013, zadnjega dneva papeževanja, občutil svojega šefa kot »neverjetno stabilnega«. Zdaj pa je imel vtis, da Benedikt pada v »velikansko depresijo«.

V prtljagi je imel vrsto knjig o teologiji, duhovnosti in zgodovini, ki jih je hotel brati v Castel Gandolfu. Tam se je vedno dobro počutil; rad je imel podnebje, pokrajino, mir, lagodnost ljudi, sprehode v parku. S terase je mogel proti zahodu videti do morja, na severu pa do Rima s stolnico in kupolo svetega Petra. Leta 1943 je idilični trg postal zatočišče za stotine Judov, ki jih je Pij XII. oskrboval s hrano košêr. V papeževi spalnici so jokali novorojenčki, ko je na tisoče drugih beguncev iskalo varnost.

Po preteku papeževanja so bila v mnogih deželah zahvalna bogoslužja, v skoraj vseh škofijah so zvonili zvonovi. Hkrati so državni simbol Svetega sedeža nadomestili z grbom za izpraznjeni sedež (sedisvakanco), ki je prikazoval dva prekrížana ključa. Znamk z Benediktovo podobo niso več izdajali. Posamezna glasila so se spotikala, češ da je bil samo mrtev papež dober papež. Časopis *Spiegel* je Benediktu očital, da »krhkost, bolezen, trpljenje niso razlog za papežev odstop«. V »luči večnosti« gledano, je odstop »pobeg«.

Mnogi mediji so kar tekmovali v tem, da bi ustvarili »podobo«, s katero bo Benedikt ostal v spominu ljudi. Urednica revije *Spiegel*, Fiola Ehlers, je govorila o »večnih sramotah«, ki bi jih morali zaključiti. Nemški papež je »zapustil kurijo v dramatični krizi«, »spodkopano, sprto, razkrojeno z vohuni«.¹ To z vohuni je bilo vsaj

Peter Seewald, Benedikt XVI. Ein Leben, Droemer, München 2020, 1059-1072. S prijaznim avtorjevim dovoljenjem prevedel Anton Štrukelj.

izvirno. Tudi Hans Küng je vedel, kako streči besedi (*wording*) in učinkovito zabeliti: »Z Benediktom grozi nevarnost papeža v senci,« je dajal ton.

Še pičlih trideset dni je bilo do začetka konklava. Kakor osem let prej so v Rim hiteli romarji, odposlanci, funkcionarji, redovniki, politiki, čisto spredaj kardinali iz petdesetih dežel. Akreditiralo se je šest tisoč novinarjev, toliko kolikor še nikoli. V Castel Gandolfu niso sprejeli nikogar. Nobenega stika z zunanjim svetom ni bilo, da nikakor ne bi nastal sum kakega vplivanja. Ko je 13. marca 2013 po petem glasovanju prišel iz dimnika Sikstinske kapele bel dim, so zaslužni papež, njegov drugi tajnik Alfred Xuereb in štiri sestre Memores napeto sedeli pred televizijskim zaslonom. Benedikt ni slutil, da ga je njegov naslednik obupano poskušal priklicati. »Rad bi poklical papeža Benedikta. Kako naj to storim?« je vprašal Georga Gänsweina, ki je kot prefekt papeške hiše ostal v Vatikanu. »Čisto preprosto,« je odgovoril. »Imam številko. Kdaj?« – »Tako.« V Castel Gandolfu pa je bilo slišati samo znak za prosto linijo, skoraj simbolno. Gänswein je poklical enega od orožnikov, naj nujno preveri okoliščine. A tudi na zvonjenje pri vratih se nobeden ni odzval. Televizor je bil očitno nastavljen glasneje kakor na sobno jakost.

»Buona notte!«, lahko noč, so bile zadnje besede iz pontifikata Benedikta XVI. »Buona sera!«, dober večer, so prve besede novega pontifeksa trideset dni pozneje. Skoraj tako, kakor da bi svet padel v kratko spanje ali da bi bili, kakor vojaki ob Jezusovem grobu, samo na nočni straži. Malo pred dvajseto uro so se premaknile rdeče žametne zavese za okenskimi krili balkonske lože na Trgu svetega Petra. »Viva il Papa,« je vrelo skandiranje iz stotisočih grl. A nenadoma je množici odpovedal glas. Kajti z Jorgejem Mariem Bergogliem iz Buenos Airesa je stopil naprej mož, ki se je pojavil brez običajnega papeškega rdečega ogrinjala, mozzette. Vrh tega še, kakor je sam rekel, s »konca sveta«.

Toliko novega ni bilo še nikoli: prvi »Američan« na Petrovem sedežu; prvi jezuit; prvi vrhovni pastir, ki si je po tisoč letih spet izbral novo papeško ime. In to kakšno! Kajti do tega dne si nihče ne bi niti upal imenovati se prav Frančišek, po svetniku iz Assisija. Kot

»drugi Kristus« je bil češčen že od srednjega veka. A tudi zaradi svojih stigem, Jezusovih ran, ki jih je nosil, kakor »angel šestega pečata« iz Janezovega Razodetja. Glas, ki ga je pri molitvi zaslišal kot Kristusov glas s križa, je za »Božjega zanesenjaka« postal napotilo: »Frančišek, pojdi in spet popravi mojo hišo, ki povsem razpada, kakor vidiš.«

Bergoglieva izvolitev je bila tako nepričakovana, da večina komentatorjev ni imela pri roki nobenih podatkov o njegovi osebi in njegovem življenju. A tudi Benedikt XVI. je osupnil. »Ko sem slišal ime, sem bil sprva še negotov. Ko pa sem nato videl, kako je govoril z Bogom in ljudmi, sem bil res vesel. In srečen.«² Prve Frančiškove besede na balkonu so bile namenjene Benediktu: zahvalil se mu je ter se v molitvi zanj in v tišini pomudil skupaj s stotisoči na trgu. Takoj nato se je priklonil pred verniki s prošnjo, naj nanj prikličejo milost nebes. Šele potem je podelil apostolski blagoslov.

Za Benedikta je bilo s to izvolitvijo jasno, »da je Cerkev vedno gibljiva, dinamična in odprta, da se v njej dogaja nov razcvet«. Cerkev »ni zamrznjena v kakršnekoli vzorce«, ampak »ima v sebi moč, ki jo more stalno prenavljati«. »Po drugi strani je bilo mogoče pričakovati, da bo imela Južna Amerika veliko vlogo.« Njegov naslednik »je hkrati Italijan in Južnoameričan, zato se tudi s tem notranje prepletata stari in novi svet ter prihaja do izraza notranja edinstvo zgodovine«.³

Ko sta se 23. marca prejšnji in novi papež prvič srečala v Castel Gandolfu, je bila sprememba časa vidna tudi optično. Benedikt je Frančiška pospremil s pristajališča na vrtu papeških vil. Dve uri in pol je trajala prva bratska predaja službe v zgodovini katoliške Cerkve. Nekateri so si najbrž pomeli oči: dva moža v belem, oba živita in oba sta pristna. Nista si nasprotnika, ampak se dopolnjujeta. »Zdaj imamo celo dva papeža,« je neka vernica izrazila v svojem navdušenju, »in enega samo za molitev.«

S predajo palice ob Albanskem jezeru je bil še enkrat podčrtan zgodovinski pomen odstopa: Benedikt ni prenovil samo papeštva, ampak je hkrati postavil kretnice za papeža s tiste celine, na kateri živi več kakor polovica vseh katoličanov. Spremembo je še bolj ponazorilo to, da je bila menjava od rezbarja bogkov do drvarja. Prvi poet, drugi kakor upornik, ki z zastavo vihra po cestah: zahteva in

priganja. Mož, ki visoko zavaha rokave in ljudem brez ovinkarjenja pove, kaj je treba storiti. Včasih je pridigal kakor vaški župnik, kar naravnost. Niti ni imel pred očmi rokopisa niti ni štedil z jezikom. Medtem ko je njegov predhodnik poslušalcu ali bralcu prepuščal, da sledi argumentom ali ne, je Frančišek na cvetno nedeljo zaklical množici: »In v tem trenutku pride sovražnik, pride hudič, pogosto polepšan kot angel, in nam zahrbtno spregovori besedo.«

Bila je menjava režiserja, a igra je ostala ista. Čeprav sta oba delovala tako različno v slogu, temperamentu in karizmi, je bilo že v predkonklavu jasno, da novi hoče nadaljevati delo svojega predhodnika. Če je Ratzinger pred konklavom leta 2005 bičal »diktaturo relativizma«, je Bergoglio leta 2013 pozval svojo Cerkev, naj gre s krepkim korakom iz svojih zavarovanih prostorov »na obrobja«. Ne sme več »ostati posvetna Cerkev, ki živi v sebi, od sebe in zase«. »Cerkev, ki kroži okoli sebe«, se zapira v »duhu teološkega narcizma«, preneha biti »skrivnost svetlobe«.

Takoj v svojem prvem govoru kot papež nas je Bergoglio spomnil ne samo na besedo o »diktaturi relativizma«, ki jo je »moj predhodnik, dragi in častiti Benedikt XVI.« izrekel kot enega svojih osrednjih pojmov.⁴ Gre za Cerkev, ki izpoveduje barvo: »Lahko gremo, kolikor daleč hočemo, lahko zgradimo veliko, a če ne izpovedujemo Jezusa Kristusa, stvar ne gre. Postajamo dobrodelna OZN, ne pa Cerkev, Kristusova nevesta.« Ratzingerjev govor v Freiburgu ni zvenel prav nič drugače. V Cerkvi se kaže težnja, da »bi bila zadovoljna sama s seboj, da si je postlala v tem svetu«, da je »zadostna sama sebi in se prilagaja merilom sveta«. Da bi ostala zvesta svoji pravi nalogi, »si mora vedno znova prizadevati, da se odtrga od svoje posvetnosti in spet postane odprta za Boga«.

Spomladi 2013 je bila dokončana prenova malega samostana v vatikanskih vrtovih. Janez Pavel II. je 13. maja 1994 ustanovil skromno zgradbo za kontemplativne redovniške skupnosti karmeličank in klaris, ki so se menjavale, da nikdar ne bi prenehala molitev za Cerkev, papeža in kurijo. 3. maja 2013 se je Benedikt vrnil v Rim. Z vselitvijo v samostan Mater Ecclesiae (Mati Cerkve) je duhovno in

zemljepisno stopil v središče Vatikana, kakor je napovedal. Tudi če nima »več službene oblasti za vodenje Cerkve«, ostaja s »služenjem molitve« nekako »v ožjem območju svetega Petra«. O puščavniku v klasičnem pomenu seveda ne moremo govoriti. Po svoji preselitvi je priznal, da že »s svojo telesno močjo« ne bi bil sposoben trajne molitve, »ker notranje nisem dovolj močan, da bi se stalno posvečal božjim in duhovnim stvarem«. Zdi pa se mi »pravilno in dobro, da ohranjam neko povezanost z ljudmi, ki danes nosijo Cerkev ali imajo vlogo v mojem življenju. Tako ostajam zasidran v človeških stvareh.« Poleg tega mu primanjkuje »telesna moč«, ki bi mu dopuščala, »da bi vedno ostajal v visokih pokrajinah«.

Hišno skupnost sestavljajo – kakor že prej v Apostolski palači – zaslužni papež, štiri sestre in nadškof Gänswein. Dnevni red je tak kakor prejšnja ureditev, seveda brez poslovanja. Začenja se s skupno sveto mašo ob 7.45 v hišni kapeli. Sledita breviri in zajtrk. Dopoldne se vrstijo molitev, dopisovanje, obiski in branje, tudi pregled tiska, ki mu ga še naprej dostavlja Državno tajništvo. »Ker me še vedno bremeni mnogovrstno delo,« je Ratzinger kmalu po svoji preselitvi odgovoril italijanskemu matematiku Piergiorgiu Odifreddiju. Zato more šele zdaj sprejeti pogovor, za katerega ga je prosil izpovedujoči se ateist. Ob 13.30 sledita kosilo in kratek sprehod po terasi na strehi. Po siesti si Benedikt vzame čas za branje in odpisovanje na nešteta pisma, ki jih še vedno prejema z vsega sveta. Okoli 19. ure je sprehod k lurški kapeli, kjer zmoli rožni venec. Sledi večerja in nato poročila po televiziji, preden se Benedikt umakne in Gänswein ob svoji pisalni mizi pozno v noč odgovarja na elektronsko pošto.

Odkar ga ne »stiska« več breme službe, pravijo v samostanu Mater Ecclesiae, je Benedikt »postal še blažji, še dobrotljivejši«. A nedejavnost ni bila njegov poklic, tudi če gre samo za pripravo nedeljskih pridig, ki jih piše za majhno hišno skupnost. Kot emeritus je uvedel »nagrado Josepha Ratzingerja«, nekakšno Nobelovo nagrado iz teologije, in osnoval ustanovo za podporo katoliške publicistike. Aprila 2014 se je udeležil slovesnosti ob razglasitvi Janeza XXIII. in Janeza Pavla II. za svetnika, oktobra istega leta pa ob razglasitvi Pavla VI. za blaženega. Frančišek je svojega predhodnika izrecno prosil, naj se ne

umakne povsem iz javnosti. A zaradi poslabšanja zmožnosti za hojo je zadnjikrat nastopil v javnosti ob odprtju svetih vrat in slovesnem prazniku brezmadežnega spočetja Device Marije, 8. decembra 2015.

Svoje pisateljsko delo je Benedikt sprva obesil na klin. Saj ničesar ne pogrēša, je pojasnil, zlasti ne kakšnega občutka oblasti. »Nasprotno, Bogu sem hvaležen, da me ne bremeni ta odgovornost, ki je ne bi mogel več nositi. Hvaležen sem, da sem zdaj prost, da vsak dan ponižno hodim z Njim ter živim med prijatelji in me prijatelji obiskujejo.«⁵

Jorge Bergoglio, sin italijanskih priseljencev in izučen kemik, ki rad kuha, ljubi opero, Shakespeara in Hölderlina, je prepričal z neposrednim, ljudskim nastopom. »Splav zavrača,« je dodal neki poročevalec, kakor da bi bila to za papeža senzacija. Prejšnji nadškof iz Buenos Airesa se ni nastanil v Apostolski palači, ampak v vatikanski hiši za goste, nekaj sto metrov proč od Mater Ecclesiae. Prejšnji in novi papež se lepo razumeta. Odnos je »najboljši«, je pojasnil Lombardi, vatikanski govorec. Za svojega predhodnika da Bergoglio svoj spis *Evangelii Gaudium* vezati v belo, kar pristaja samo papežu; pred vsakim večjim potovanjem pride na obisk, da se poslovi. Benedikt je »tenkočuten mislec, ki ga večji del ljudi ne pozna ali ga ni razumel«, oznani. »Veselje je z njim deliti misli.« Obratno pa Benedikt zatrjuje, da nima težav s Frančiškovim slogom, »nasprotno, to mi je všeč«. »Morda so novi poudarki, gotovo, ni pa nasprotij. Nova svežina v Cerkvi, nova veselost, nova karizma, ki nagovarja ljudi.«⁶ Včasih ga naslednik vpraša tudi za nasvet, pripoveduje, a »na splošno za to ni nobene priložnosti. Toda večinoma sem zelo vesel, da nisem vključen.«

Bilo je vprašanje časa, kdaj bodo različni krogi začeli oba papeža izigravati drugega proti drugemu, tudi če samo zato, da bi dosegli naklado. Od »progresivne« strani je Frančišek dobil vlogo prenovitelja, pisano na kožo, z naslovi v knjigi »Borec v Vatikanu«, »Frančišek med volkovi« ali tudi kot »osamljeni papež«, ki se trdovratno upira zabetoniranim glavam v Vatikanu. »Konservativna« stran pa je uporabila šablone kakor »Papež diktator«. Bergoglio naj bi bil v resnici oblastnež, ki izdaja dediščino svojih predhodnikov,

kar ruši Cerkev. Hans Küng je kar razsodil, da je Benedikt »papež v senci«, in to vlogo so mediji veselo razglašali. Takšno vlogo je še povečala podoba o zarotniku, ki svojemu nasledniku nenehno meče polena pod noge in v svojem samostanu zbira okoli sebe reakcionarje, da bi torpediral Frančiškove načrte. Komentatorji so vriskali, da so Bergoglijevi govori »obračuni z Benediktom«. Neki protestantski teolog se je povzpел do »analize«, da je Frančišek v treh tednih dosegel več kakor Benedikt v osmih letih.

Nasprotno pa se Frančišek ne naveliča hvaliti svojega predhodnika. Ratzinger naj bi v minulih treh desetletjih dal temeljni prispevek za posodobitev Cerkve. Do njega občuti »čustvo globokega občestva in prijateljstva«. »Ali ste Benedikta kdaj vprašali za nasvet?« je bilo eno od vprašanj, ki mu jih je zastavil časopis *Corriere della Sera*. »Da,« je hitro pritrtil in poudaril, da zaslužni papež »ni kip v muzeju«: »On je institucija.« Benedikt je po njegovem diskreten in skromen, noče motiti. A »pogovarjala sta se in skupaj sklenila, da bi bilo bolje, če obiše ljudi, gre ven in se udeleži življenja Cerkve ... Njegova modrost je Božji dar.«⁷

Na poletu, ko se je Frančišek vračal z obiska v Armeniji, je poudaril: »Benedikt mi s svojo molitvijo krije ramena in hrbet.« Zahvalil se mu je tudi za to, »da je odpahnil vrata za zaslužne papeže«. Pri današnjem pričakovanju življenja bi se moral človek v določeni starosti vprašati, ali more »s starostnimi nadlogami voditi Cerkev«. V prihodnosti bosta morda dva ali bodo trije zaslužni papeži.⁸ Frančiškov nagovor ob 65. obletnici Ratzingerjevega duhovniškega posvečenja v *Sala Clementina* je bila naravnost nežna izpoved. Papež je rekel svojemu predhodniku: »Danes posebej globoko in bistro živite, kar je edino odločilno: svoj pogled in srce namreč obračate h Gospodu. Svetost, s tem nadaljujete svoje služenje Cerkvi. Nenehno še naprej zares krepko in modro prispevate k njeni rasti. In to delate v tem malem samostanu Mater Ecclesiae, ki kaže, da je vse kaj drugega kakor eden tistih pozabljenih kotov, v katerih poskuša današnja kultura odmetavanja izključiti ljudi, ko s starostjo pojemajo njihove moči. ... Previdnost je hotela, da ste Vi, dragi sobrat, prišli na tako rekoč 'frančiškanski' kraj, iz kate-

rega žuborijo tihota, mir, moč, zaupanje, zrelost, vera, podaritev in zvestoba, ki mi tako dobro denejo ter meni in celotni Cerkvi podarjajo moč.«⁹ Benedikt se je smehljaj in zahvalil za dobroto, ki mu jo Frančišek naklanja od prvega trenutka izvolitve za papeža: »Hvala, svetost, po Vas se čutim zavarovanega.«

Še dolgo bi lahko nadaljevali dokaze prijateljstva, ki jih Bergoglio izpričuje Ratzingerju. V predgovoru k Benediktovemu življenjepisu teologa Elia Guerriera je zapisal, da je za Cerkev »navzočnost zaslužnega papeža poleg službujočega novost. Ker pa se imata rada, je to lepa novost. V nekem smislu zelo razločno izraža nepretrganost Petrove službe, tako kakor so člani verige spojeni skupaj z ljubeznijo.«¹⁰ Obratno pa se Benedikt ni pokazal samo lojalnega do svojega naslednika, ampak tudi neomajno diskretnega. Vsakemu obiskovalcu je izpovedoval svojo povezanost s Frančiškom in poudarjal njegovo prisrčno pozornost. V resnici ni niti ene same besede, s katero bi komentiral ali celo kritiziral papeža. Nekaj drugega je, da se ne strinja z vsakim Bergoglievim dejanjem. A o tem ni nikdar govoril.

Smrt je bila normalen konec papeževanja. Sploh ni pravil za papeža, ki se je svoji službi odpovedal. Kot prvi zaslužni papež zgodovine, ki je zares vladal, je Ratzinger ustvaril nov cerkvenopravni in ekleziološki subjekt. Zgodovinskemu pomenu tega dejanja je ustrezalo, da se je ob tem razvnela silovita razprava. Dunajski kardinal Christoph Schönborn na primer je v tem videl vrnitev k svetopisemskemu jedru papeške službe. Skala, »na kateri je Kristus utemeljil svojo Cerkev«, ni toliko v osebi vsakokratnega papeža, ampak v papeški službi sami. Odpoved službi ni dejanje v smeri k svetu, ampak nasprotno, proč od sveta.

Italijanski novinar Antonio Soggi pa je domneval, da je Benedikt XVI. še vedno papež, čeprav v drugačni, »zagonetni«, naravnost »mistični« obliki. Zgodovinar Robert de Mattei mu je ugovarjal. Benediktov odstop naj bi bil zakonit s teološkega in cerkvenopravnega vidika, a moralno zavržen, ker njegova utemeljitev, namreč pešajoče moči, ni v sorazmerju z resnostjo dejanja. V očeh sveta naj bi nastal vtis, da je petrinsko službo mogoče razumeti kot funkcijo, v kateri

bi predsednik iz starostnih razlogov mogel odstopiti. Benedikt XVI. je odtelej za kazen »od Božje previdnosti prisiljen gledati polom, ki ga je povzročil«.

Vprašanje ni bilo samo, *ali* sme papež odstopiti, ampak tudi, *kako* naj se potem vede; kakšna oblačila, kakšen naziv, kakšno ravnanje in kje sme prebivati. Benedikt sam si je kot emeritus želel, da bi ga imenovali »papa Benedetto« ali »oče Benedikt«, kar se ni uveljavilo. Glede obleke so se oglašali predvsem kritiki v Nemčiji. Duhovnik in cerkveni pravnik Hubert Wolf je modroval, da bo »na ravni simbolike katastrofa«, če bo še naprej nosil papeško belino: »Ljudje govorijo: dva bela moža sta na Trgu sv. Petra. To je veliko huje kakor vsa teologija.«¹¹ Ali je tak pogled za preprosto ljudstvo res neznosen ali ne – kdo naj odloča o teh rečeh, če ne papež sam, suveren. Normativna moč dejanskosti določa načela, tudi če bodo poznejši papeži novo izročilo v podrobnosti razlagali drugače. Pomembnejša od vprašanja obleke (*dresscode*) je bila seveda duhovna opredelitev nove figure. Benedikt je jasno povedal, da odstop ne sme spraviti petrinske službe na meščansko raven. Za emeritusa ni »nobenega umika v zasebnost«: ne more si privoščiti potovanj, predavanj ali poljubnih konjičkov. Podobno kakor družinski oče ohranja »odgovornost, ki jo je prevzel v notranjem smislu, a ne funkcije«.

Po Benediktovem odstopu se je ponovilo, kar je strokovnjakinja za medije Friederike Glavanovics ugotovila že o papeževanju nemškega papeža. Ratzinger naj bi obtičal »v okvirih boječega moža, ki so ga narobe razumeli in se je zapičil v obrobna vprašanja«, je bilo rečeno v njeni znanstveni raziskavi. V »trendu bulvarskosti« je šlo pogosto samo še za »sramotenje papeža«, da bi »z določenim ciljem oblikovali mnenje«. To se dogaja »z izražanjem dvomov o njegovi verodostojnosti in njegovi celovitosti«.¹² Eden od primerov za priučene reflekse je bil odziv na poslovilne besede, ki jih je Benedikt 11. julija 2017 na prošnjo kölnskega nadškofa, kardinala Woelkija, poslal ob pogrebu kardinala Meisnerja. Ratzinger je zapisal, kako ga je ganilo, da je njegov prijatelj »vedno bolj živel iz gotovosti, da Gospod ne zapusti svoje Cerkve, tudi če je včasih čoln že skoraj prekucnjen«.¹³ Neki časopis se je odzval z naslovom:

»Benedikt kliče SOS za Cerkev.« Do Ratzingerja kritični uvodniki so si bili edini v tem, da je šlo za bočni napad na papeža Frančiška.

V ravnanju z zaslužnim papežem dejstva in vsebine skoraj niso imele nobene vloge. Dovolj je bilo, da se je Ratzinger sploh oglasil, in že so se sprožili siloviti protestni viharji. Že izdaja knjige »Poslednji pogovori« septembra 2016 je razbesnela kritike v Nemčiji. Benedikt naj bi s knjigo pogovorov prelomil besedo, se je razburjal jezuitski pater Andreas Batlogg. Knjiga naj bi bila »brez sloga in takta«, takšnega dela sploh ne bi smelo biti. »V nasprotju z resnico,« je trdil izdajatelj jezuitske revije *Stimmen der Zeit*, Benedikt naj bi v knjigi kritiziral svojega naslednika. Resnica je bila čisto nasprotna. V *Frankfurter Allgemeine Zeitung* je Daniel Deckers zapisal, da se je emeritus spet vmešaval »s tonom zagrenjenosti«. Pogovor v resnici ni bil niti zagovor niti polemika, ampak knjiga spominov, ki je dala možnost dobiti pristno pojasnilo. Münchenski *Abendzeitung* je komentiral, da je knjiga »prosta vsake zagrenjenosti, vedra in prijazna«.

Ne nazadnje je ob izidu »Poslednjih pogovorov« vodilni nemški časopis povabil homoseksualnega teologa Davida Bergerja, naj v velikem prispevku ponovi svoje nekdanje očitke Ratzingerju. Berger po lastnih besedah ni potreboval »niti ene same sekunde«, da je predlog zavrnil. Namesto tega je na svojem blogu pojasnil, da se hoče Ratzingerju opravičiti »s skrušenim srcem in povešeno glavo«. Teolog je rekel: »Mediji so z Ratzingerjem počenjali vse neumnosti.« »Tem ljudem bi mogel natvesti največjo bedarijo. Verjeli bi, ker so hoteli verjeti.«¹⁴ O Bergerjevi spremembi stališča ni bilo v »vodilnih medijih« mogoče nič zvedeti.

Julija 2018 je povzročilo veliko razburjenje Benediktovo besedilo o odnosu do judovstva. Prispevek, za katerega ga je prosil kardinal Kurt Koch, je bil določen za interno uporabo. Kardinal Koch je kot predsednik komisije za odnose z judovstvom na kolenih prosil zaslužnega papeža, da bi smel članek objaviti v mednarodni katoliški reviji *Communio*.¹⁵ Benedikt se je sicer povsem oprl na koncilski nauk, ki govori o nikdar preklicani zavezi Boga z Judi. Glede zapletene teorije o substituciji pa je videl potrebo po jasnejši opredelitvi. Vik in krik je bil strašen. »Kamen spotike v judovsko-

-krščanskem dialogu,« je bil naslov *katholisch.de*, internetnega portala Nemske škofovske konference. Benedikt vzbuja nejevoljo »z revizijo teologije judovstva. S tem ne spravlja iz ravnotežja samo Judov, ampak izziva kritiko tudi v Cerkvi.«¹⁶

Kardinal Koch je še poskušal ustaviti vihar, ko je pojasnil, da Benedikt v besedilu ne obravnava »temeljnih prepričanj v judovsko-krščanskem dialogu, da bi jih postavljaj pod vprašaj ali celo ,izpodkopaval', ampak da bi jih natančneje razlikoval in na tej poti teološko poglobil«. Nič ni pomagalo. Profesorji so zmerjali emeritusa, da ni kritičen do antijudaizma. Kmalu se je pojavil očitek antisemitizma, a zgodilo se je, kakor se je vedno zgodilo: po javno razpihovanem nasprotovanju je dunajski nadrabin Arie Folger občutil Benedikta kot »zelo simpatičnega in globokega misleca, ki mu je antisemitizem in antijudaizem v vseh njunih različicah gnusen«. Po osebni srečanju v samostanu Mater Ecclesiae januarja 2019 je delegacija ortodoksnih judovskih rabinov izjavila, da so nesporazumi odstranjeni in nesoglasja razrešena.

V svojem sporočilu o odstopu in v dodatnih pojasnilih je Benedikt izjavil, da se bo umaknil in nikakor ne bo vplival na delo svojega naslednika. V resnici se ni ne vmešaval in ne spletkaril. Nikjer ni bil govor o tem, da si je naložil zapoved molka. Samo enkrat je sam od sebe spisal prispevek, potem ko je razprava o spolni zlorabi v njegovih očeh potekala preveč enostransko. Povod je bilo zasedanje predsednikov vseh škofovskih konferenc v Rimu od 21. do 24. februarja 2019. »Ker sem jaz sam v trenutku javnega izbruha krize in med njenim naraščanjem deloval na odgovornem mestu kot pastir v Cerkvi,« tako je Benedikt začel svoje besedilo, »sem si moral ... zastaviti vprašanje, kaj morem iz pogleda nazaj prispevati k novemu začetku. Zato sem začel zapisovati misli, s katerimi morem prispevati to ali ono opozorilo kot pomoč v tej težavni uri. Po stikih z državnim tajnikom kardinalom Parolinom in svetim očetom samim se mi zdi zdaj pravilno, da v časopisu *Klerusblatt* objavim besedilo, ki je nastalo.«¹⁷

Morda začetek sestavka z opozarjanjem na gesla spolne revolucije ni bil posrečeno izbran. »V prvi točki poskušam čisto na

kratko prikazati splošen družbeni okvir vprašanja, brez katerega problem ni razumljiv. Poskušam pokazati, da se je v šestdesetih letih zgodilo neznansko dogajanje, kakršnega v takšni razsežnosti v zgodovini pač skoraj ni bilo. Reči moremo, da so se v dvajsetih letih, od 1960 do 1980, popolnoma sesula dotlej veljavna merila glede spolnosti in je nastala zmeda, ki so jo medtem poskušali prestreči. V drugi točki poskušam nakazati posledice tega položaja v duhovniški vzgoji in v življenju duhovnikov. Končno bi rad v tretjem delu pokazal nekaj možnosti za pravilni odgovor Cerkve.«.

Mogoče je razpravljati o tem, kako smiselno je bilo objaviti takšen sestavek. Znano je Ratzingerjevo stališče do te zadeve. Še bolj pa so bili vprašljivi popačeni odzivi na to. *Spiegel* je zapisal, da zaslužni papež pripisuje razmeram v osemindesetih letih »odgovornost za napade katoliških duhovnikov na otroke. Benedikt XVI. trdi, da je bila Cerkev ‚brez obrambe‘.«¹⁸ Sporočilo je moralo bralca razjeziti podobno kakor natisi, ki so govorili o »pisanju in zamolčanju«, o »jeznem oziranju nazaj« ali na splošno o »odločnem poseganju v sramoto zlorabe«. Po poročanju *Deutschlandfunk* se je zaslužni papež »nevarno oglasil nazaj«.¹⁹ Prav nikjer pa niso povedali, da je Ratzinger temeljito spregovoril o krizi morale in v neprizanesljivi samokritiki o propadanju duhovniške vzgoje.

Pravzaprav naj bi bil Benedikt posvarjen, in je tudi bil. Ko se je poleti 2019 ukvarjal s temelji katoliškega duhovništva, sicer svojih spoznanj ni hotel ohraniti zase.²⁰ Vendar naj bi bil njegov sestavek objavljen šele po njegovi smrti. Zgodilo se je drugače. Afriški kardinal Robert Sarah, prefekt kongregacije za bogoslužje in disciplino zakramentov, je zvedel za besedilo in na kolenih prosil Benedikta, da bi smel prispevek objaviti v svoji novi knjigi. Ni bilo dogovorjeno, kdaj natančno naj bi delo prišlo na trg.

Povejmo na kratko: odmev je bil porazen. Še preden je publikacija sploh izšla, je izbruhnil vihar, ki je postavil v senco vse dotedanje napade na emeritusa. V *Frankfurter Allgemeine Zeitung* je Daniel Deckers govoril o »duhu cerkvenega razkola«, ki ga je Benedikt zdaj dokončno izpuštil iz steklenice; svetovna Cerkev, ki šteje 1,3 milijarde vernikov, naj bi uničevala sama sebe. Časopis

Bild je z debelimi črkami pisal o »bitki papežev«, ki zdaj divja. *Katolisch.de* je objavila deset velikih prispevkov, v katerih so teologi dali duška svojemu ogorčenju. Razburjenje sta seveda povzročila tudi neprimerno ravnanje sodelavcev v okolici kardinala Saraha in agresivna prodajna strategija založbe Fayard. Založba je Benediktovo ime in fotografijo brez njegove vednosti natisnila na ovitku knjige in njegov faksimilni podpis postavila celo pod predgovor in besedo na koncu, ne da bi ti besedili sploh predložila.

V Benediktovem sestavku je bil celibat samo tema ob robu. Nikogar ni moglo presenetiti, da se je Ratzinger izrekel za ohranitev celibata. A za to tudi ni šlo. Obtožba se je glasila, češ da je bila objava kot »nezaslišano vmešavanje« časovno natančno določena, zato da bi nasprotovali papežu Frančišku, ki se je, kakor je znano, hotel v kratkem izreči za razpravljanje o celibatu. *Spiegel* je z naslovom »Dva papeža se prepirata o celibatu« kar prevzel način razlage časopisa *Bild*. V uvodni razlagi je bilo rečeno: »Prejšnji papež Benedikt v sporu glede celibata spet zlorablja potrpljenje svojega naslednika Frančiška. Zakaj to počne?«²¹ Članek je bil dobro raziskan, a natančno to je bil problem. Iz njega je izhajalo, da Benedikt XVI. nikakor ni napisal posebnega prispevka o celibatu in da nastanek besedila tudi ni imel nobene povezave s sinodo o Amazoniji. Za domnevno nesoglasje med njim in njegovim naslednikom ni bilo navedeno prav nobeno dokazilo. A vsaj naslov naj bi izražal usmeritev časopisa, tudi če je bil v popolnem nasprotju z vsebino članka. *Spiegel* je še isti dan objavil svoje nove smernice. V slovesno razglašenem kodeksu je bilo rečeno: »Zgodba se mora ujemati ... Ujemanje pa ne pomeni samo, da so dejstva pravilna, da so osebe, da so kraji avtentični. Ujemanje pomeni, da besedilo v svoji dramaturgiji in svojem poteku odseva resničnost.« In naprej: »Besedilo v *Spieglu* mora imeti idejo in težo, ne sme pa imeti spina, ki mu je podrejena argumentacija.«

Nemudoma se je pokazalo, da je bila »bitka papežev« časopisna raca. V dokumentu papeža Frančiška, objavljenem 12. februarja 2020, o amazonski sinodi celibat ni bil omenjen niti v opombi. Papež se je v pogovoru s škofi iz ZDA malo pred tem pritožil, da je širok spekter sinode skrčen na vprašanje celibata in cerkvenih

služb. Zanj je žarišče v družbenih, pastoralnih, ekoloških in kulturnih izzivih. V začetku februarja je v predgovoru prav tako jasno povedal: »Po stopinjah Pavla VI., Janeza Pavla II. in Benedikta XVI. čutim močno dolžnost misliti na to, da je celibat odločilna milost.«

Življenjepis Josepha Ratzingerja še ni končan. Kot papež je s svinčnikom pisal velika dela. Že njegov »Uvod v krščanstvo« je postal klasika katoliškega nauka. Noben drug papež ni zapustil tako velikega dela o Jezusu ali sploh napisal kristologije. Ni bil menedžerski tip. A to, da ni vladal, je pravljica. V času njegovega službovanja je katoliška Cerkev po vsem svetu narasla za sto milijonov udov, kar visoko presega sorazmerje s splošno rastjo prebivalstva. V Nemčiji je katoliška Cerkev prvikrat prehitela evangeličansko Cerkev kot največjo versko skupnost.

Zgodovina bo presojala, kakšen pomen bosta imela Benedikt in njegovo delo. Gotovo ni vsega storil prav, a priznal je napake, celo takšne, ki jih ni sam zakrivil, kakor na primer Williamsonov škandal. S pozitivitvijo Nauka je nemški pontifeks prenovitelj vere, ki je gradil mostove za prihod novega – kakršno koli že bo. Njegov naslednik v službi svetega Petra je že prepričan: »Njegov duh bo iz roda v rod vedno opaznejši, vedno večji in mogočnejši.«

Opombe

¹ Spiegel online, 9. 3. 2013.

² Benedikt XVI., Zadnji pogovori. Peter Seewald, Družina, Ljubljana 2016, 51.

³ N. d., 51 in 52.

⁴ kath.net, 22. 3. 2013.

⁵ Pogovor z avtorjem.

⁶ Benedikt XVI., Zadnji pogovori. Peter Seewald, Družina, Ljubljana 2016, 56.

⁷ kath.net, 20. 3. 2014.

⁸ kath.net, 27. 6. 2016.

⁹ kath.net, 28. 6. 2016.

¹⁰ Elio Guerriero, Benedikt XVI., Die Biographie, Freiburg i. Br. 2018.

¹¹ katholisch.de, 11. 8. 2017.

¹² Friederike Glavanovics, Papst Benedikt XVI. und die Macht der Medien. Wie Papst- und Kommunikationsexperten das Medienimage von Papst Benedikt XVI. erklären, disertacija,

Univerza Dunaj, Dunaj 2012.

¹³ Papež Benedikt XVI., Kardinal Joachim Meisner, v: *Communio* 27 (2017), 201–202.

¹⁴ Pogovor z avtorjem.

¹⁵ Papež Benedikt XVI., »Nepreklicna milost in poklicanost«. Pripombe k traktatu O Judih, v: *Communio* 28 (2018), 193–214; Papež Benedikt XVI. in rabin Arie Folger, Izmenjava dveh dopisov, v: *Communio* 28 (2018), 354–360.

¹⁶ katholisch.de, 23. 7. 2018.

¹⁷ kath.net, 11. 4. 2019. Papež Benedikt XVI., O krizi vere, v: *Communio* 29 (2019), 89–103.

¹⁸ Spiegel online, 11. 4. 2019.

¹⁹ deutschlandfunk.de, 12. 4. 2019.

²⁰ Papež Benedikt XVI., Katoliško duhovništvo, v: *Communio* 30 (2020), 1–17.

²¹ Spiegel online, 3. 2. 2020.